

Andrzej Czop, Marek Sokołowski

Początki prawa i filozofii bezpieczeństwa cesarstwa Japonii

Kultura Bezpieczeństwa. Nauka-Praktyka-Refleksje nr 11, 14-18

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Andrzej Czop, Marek Sokółowski - POCZĄTKI PRAWA I FILOZOFII BEZPIECZEŃSTWA CESARSTWA JAPONII

Abstract: The author of this article hope to show the essential meaning of the Japanese perspective on law, order and security. Since the 1950s in the USA and European countries we have been witnessing the global expansion and popularity of *Budō* (Far–Eastern martial arts). Those martial arts positively influence the improvement of security culture. The authors want to show that it is worthwhile to study the achievements of Japanese culture, not only because of their different characteristics, but mainly because they emphasize honor and tradition, which are the specificities of uniformed and public services. The purpose of the creation of “The Seventeen-Article Constitution” was the implementation of ethical principles, which would ensure the security of the state and its residents. This document was based not only on Buddhism, already firmly rooted in Japan, but also on Confucianism. In this work we read that “the Constitution” included the principle stating that each person is part of a particular group, and should live in harmony with other members. Thus, it means to show respect toward all people and to rid oneself of negative thoughts, emotions and actions. “The Seventeen-Article Constitution” also includes the foundations of central management. Moreover, it is considered to be the initial Constitution of Japan.

Key words: morality, law, security, public service

Abstrakt: Autorzy niniejszego artykułu ma nadzieję przyczynić się do ukazania podstawowego sensu japońskiego spojrzenia na prawo, moralność i bezpieczeństwo. Przykładem ilustrującym popularyzację japońskiej kultury bezpieczeństwa jest to, iż w USA i w krajach Europy jesteśmy już od lat 50. XX wieku świadkami mającej wymiar globalny, ekspansji oraz popularności dalekowschodnich sztuk walki – *Budō*. *Budō* to nic innego jak system samodoskonalenia członków armii pochodzących z japońskich klanów bojowych. Trendy będące pochodnymi *Budo* oddziałują w pozytywny sposób na całym świecie na poziom kultury bezpieczeństwa. Autor chce pokazać, że warto studiować osiągnięcia kultury Japonii, nie tylko z powodu ich odmiennej specyfiki, ale przede wszystkim dlatego, że zawierają one składową kultury honoru oraz tradycji, które są z kolei specyfiką każdej służby publicznej. Celem „Prawa Siedemnastu Artykułów” było wdrożenie zasad etycznych, których respektowanie miało zapewnić bezpieczeństwo państwu i jego mieszkańcom. Dokument ten opierał się nie tylko na buddyzmie, mocno już zakorzenionym w tym kraju, ale także na naukach konfucjanizmu, który funkcjonował w Chinach już od tysiąca lat. W pracy tej można przeczytać, że „Prawo” zawierało między innymi zasady mówiące o tym, że każdy człowiek jest częścią określonej grupy i powinien żyć w harmonii z innymi jej członkami. Poza tym, powinien oddawać cześć Buddzie usposabiającym prawo naturalne. Tym samym ma wykazywać się szacunkiem wobec wszystkich ludzi oraz wyzbyć się negatywnych myśli, emocji i czynów. W „Prawie Siedemnastu Artykułów” zawarte są również podstawy scentralizowanego zarządzania. Jest ono także uważane za proformę konstytucji Japonii, która nigdy nie została żadnym aktem prawnym uchylona.

Słowa klucze: moralność, bezpieczeństwo, prawo, służba mundurowa, służba publiczna

Artykułu jest próbą ukazania najstarszych wątków w japońskim spojrzeniu na bezpieczeństwo. Spojrzenie to manifestujące się w nawykach każdego współczesnego Japończyka i całych grup

społecznych, w których przyszło mu żyć i pracować zaczęło się kształtować dość wcześnie – w historycznym procesie kształtowania się starożytnego Yamato¹⁵. Fumon Tanaka twierdzi, że zjawisko to miało miejsce już w VI wieku p.n.e.¹⁶ i przebiegało głównie w łonie klanów *mononofu* – skupiających japońskich wojowników, protoplastów późniejszych samurajów. Pomimo, że artykuł pisano w dużej części z policyjnego punktu widzenia, autor dostrzega, iż w Japonii, a także w innych częściach świata, to właśnie etos wojskowy¹⁷ stanowi źródło tak zwanej kultury honoru, która w znacznym stopniu przyczynia się do podnoszenia poziomu bezpieczeństwa. W Japonii zjawisko to ma jednak wymiar szczególny. Japoński rycerz – samuraj był bowiem wzorem dla każdego mieszkańca Kraju Kwitnącej Wiśni, bez względu na klasę społeczną, z której on pochodził.

Skala zmilitaryzowania społeczeństwa Yamato była znaczna, a siła moralnego i organizacyjnego oddziaływanie armii i jej członków – samurajów na całe społeczeństwo i państwo wzrosła jeszcze bardziej, gdy rządy w Cesarstwie przejęło *bakufu* – rząd wojskowy na czele z *shogunem*. Sytuacja taka trwała prawie siedemset lat (XII–XIX w.), lecz pierwszym niezwykle istotnym oddziaływaniem armii i urzędników na sferę publiczną i mentalność mieszkańców Nipponu była pierwsza japońska konstytucja z 604 roku n.e. Mowa tu o *Prawie Siedemnastu Artykułów*, którego twórcą był książę Shotoku¹⁸. Książę Shotoku zwany również Umayado był rzecznikiem doktryny buddyjskiej, a także konfucjańskich koncepcji państwa i prawa oraz „współtwórcą jednego z systemów bujutsu”¹⁹, będących podstawą perfekcyjnego wyszkolenia samurajów.

W USA i w krajach Europy jesteśmy już od lat 50. świadkami mającej wymiar globalnej ekspansji, popularności dalekowschodnich sztuk walki – *Budō*²⁰. Oddziałują one w pozytywny sposób na całym świecie, podnosząc poziom kultury bezpieczeństwa. Zjawisko omawianej ekspansji *Budō* uzyskało swą ogromną skalę po zakończeniu II wojny światowej, w czasie kiedy miała miejsce amerykańska obecność na Wyspach Japońskich. Wieloaspektowa atrakcyjność koncepcji *Budō*, która dała się poznać w latach 70., w takich krajach jak: Słowacja, Czechy, Polska czy Węgry, sprawiła, że bardzo szybko, podobnie jak miało to miejsce w USA i w Europie zachodniej, sztuki walki dotarły w utylitarnej formie do szeregów służb mundurowych. Ale *Budō*, poza swoją niewątpliwą praktyczną przydatnością o charakterze, manualnym, niesie ze sobą spory ładunek głębokiej filozofii oraz potencjał opierającej się na niej kultury bezpieczeństwa. Potencjał ten zbudowany w oparciu o dyrektywy indywidualnego samodoskonalenia oraz perfekcyjnego współdziałania w kolektywie, może być bardzo użyteczny dla formowania i zarządzania systemami bezpieczeństwa nie tylko w krajach, które przechodzą obecnie okres dynamicznej transformacji społeczno-ustrojowej. Można odnaleźć we wzorach japońskich inspirację, dającą moc zrewitalizowania oraz intensyfikacji tego, co w naszym systemie wartości często uległo już zrutynizowaniu, a w dalszym efekcie, niepotrzebnemu osłabieniu²¹.

Znamiennym rysem tradycji leżącej u podstaw japońskiej kultury bezpieczeństwa były pierwsze, konstytuujące funkcjonowanie Cesarstwa akty prawa, jakie pojawiły się na Wyspach Japońskich. W 604 roku n.e. książę Shotoku jako regent cesarzowej Suiko ogłosił w imieniu monarchini zaprojektowaną

¹⁵Yamato – dawna (starożytna) nazwa Cesarstwa Japonii. W tym znaczeniu używa się także słowa Nippon.

¹⁶F. Tanaka, *Sztuki walki samurajów*, Diamond Books, Bydgoszcz 2005, s. 13.

¹⁷Zob. J. Piwowarski, *Etos rycerski i jego odmiany w koncepcji Marii Ossowskiej*, Apeiron WSBPiI, Kraków 2010.

¹⁸Shotoku (574–622) – regent i polityk na cesarskim dworze w Japonii w okresie Asuka.

¹⁹J. Piwowarski, *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushido*, Collegium Columbinum, Kraków 2011, str. 72 i nast.

²⁰O czym szerzej pisze członek Polskiej Akademii Nauk – Stanisław Tokarski, jednocześnie ekspert judo, który stoczył na macie ponad sześćset walk. Zob. S. Tokarski, *Sztuki Walki. Ruchowe formy ekspresji filozofii Wschodu*, Wydawnictwo Glob, Szczecin 1989; Tokarski S., *Jogini i wspólnoty. Nowoczesna recepcja hinduizmu*, Wydawnictwo PAN, Wrocław 1987. Por. S. Sterkowicz., *Ju-jitsu. Wybrane aspekty walki obronnej*, Wydawnictwo AWF, Kraków 1998; T. Ambroży, *Trening holistyczny – metoda kompleksowej uprawy ciała*, EAS, Kraków 2004.

²¹J. Piwowarski, L.F. Korzeniowski, *Przydatność dalekowschodnich koncepcji filozofii i kultury bezpieczeństwa dla polskich służb mundurowych*, [w:] *Nauka o bezpieczeństwie. Istota, przedmiot badań i kierunki rozwoju*, L. Grochowski, A. Letkiewicz, A. Misiuk (red.), Uniwersytet Warmińsko-Mazurski, Wyższa Szkoła Policji, Szczytno 2011.

przez siebie konstytucję pod tytułem *Prawo Siedemnastu Artykułów*²², która była pierwszym tej rangi zbiorem zaleceń prawnych, będących podstawowym drogowskazem dla urzędników piastujących funkcje publiczne w Cesarstwie Japonii. Protokonstytucja ta ustanawiała jednocześnie system wartości dla poddanych japońskiego władcy, bowiem z założenia obowiązkiem urzędników było kształtowanie właściwych postaw zarówno swoich, jak i poprzez przykład własny – wszystkich poddanych Cesarza. Jednym z celów księcia Shotoku, znanego także jako książę Umayado oraz utworzonego przezeń „Prawa Siedemnastu Artykułów” było wdrożenie takich zasad, których respektowanie zapewniłoby bezpieczeństwo państwu i jego mieszkańcom. Dokument ten opierał się nie tylko na buddyzmie mocno już zakorzenionym w tym kraju, ale także na naukach konfucjanizmu, który funkcjonował w Chinach już od tysiąca lat równoległe z buddyzmem, choć nieco od niego wolniej ulegał inkorporacji w obszar kultury japońskiej.

Taki też charakter miała owa Konstytucja, *Jushichijo-kempo*, która moralność będącą manifestacją prawa naturalnego stawiała ponad stosowanie kar i sankcji. Zawierała ona wskazówki mające na celu rozwój duchowy i kształtowanie właściwych postaw etycznych człowieka, który postępując zgodnie z nimi będzie dobrym urzędnikiem sprawnie budującym kulturę bezpieczeństwa państwa. Artykuły Shotoku to także podwaliny zmierzające do wprowadzenia centralnego zarządzania administracją państwową na wzór chiński.

Konstytucja Siedemnastu Artykułów zawiera bardzo wyraźne przesłanie, iż **moralność powinna występować przed prawem**, jeśli to ostatnie ma być aplikowane właściwie oraz ideałów, które ukazano w naukach Buddy i Konfucjusza.

Nie ulega wątpliwości, że istniejący od wieków etyczny kodeks postępowania samurajów – *Bushidō* wywodzi swe korzenie między innymi z filozofii określającej kulturę etyczną, zawartą w konstytucji „Siedemnastu Artykułów”. W niej właśnie sformułowane zostały niezbędne do osiągnięcia przez zarządzających w imieniu Cesarza cnoty.

Zasady te ukształtowała z czasem późniejsza, wojskowa administracja Japonii – shogunat, w tak zwane Osiem Cnót Drogi Wojowników²³.

1. **Gi**: Prawość, rodząca mądrość, sprawiedliwość, etyczność i praworządność.
2. **Yusha**: Męstwo, niezbędne nie tylko do walki, ale niejednokrotnie do bycia uczciwym.
3. **Jin**: Życzliwość wobec wszystkich ludzi, budująca kulturę zaufania oraz pomagająca w byciu bezstronnym.
4. **Reigi**: Szacunek, budujący dobre obyczaje i rozwój płynący z zasobów naturalnej hierarchii.
5. **Makoto**: Szczerłość, nadająca kulturze zaufanie i wymiar kultury bezpieczeństwa w tak budowanym kapitale społecznym.
6. **Chugi, Meiyo**: Lojalność i Honor, jako solidne filary kapitału społecznego całego narodu oraz społeczności lokalnych, jako fundament „architektury” tworzącej zręby kultury bezpieczeństwa.
7. **Ko**: Pietyzm Rodzinny jako podstawowa i najważniejsza szkoła uczuć wyższych, dalej – świadomości społecznej oraz szeroko pojętej moralności zawartej we wszystkich powyższych Cnotach *Bushidō*.
8. **Kokki**: samokontrola, szczególnie istotna w przypadku osób posiadających uprawnienia władcze i jednocześnie ogromne możliwości związane z posiadaniem uzbrojenia i przeszkolenia w rzemiośle wojennym.

Osiem Cnót *Bushidō*, to twórcze rozwinięcie zapisów dotyczących filozofii prawa w kształcie jaki pierwotnie wyłonił się z koncepcji prawa afirmowanej na początku VII wieku przez księcia Shotoku.

²²Por. J. Piwowarski, *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushido*, Collegium Columbinum, Kraków 2011, s. 125.

²³Por. J. Piwowarski, *Samurajska tradycja w zarządzaniu kryzysowym*, [w:] *Riešenie krizových situácií v špecifickom prostredí*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Żylinie, Žylinia 2011, s. 569-580; J. Piwowarski, *Siedem cnót Bushido*, „Zeszyt Problemy. Nauka – Praktyka – Refleksje”, Wyższa Szkoła Bezpieczeństwa Publicznego i Indywidualnego „Apeiron” w Krakowie, 2011, nr 5, s. 9–19.

Przełomowym, niezwykle ważnym okresem w historii japońskiej państwowości i prawodawstwa był okres Meiji, który rozpoczął się na przełomie 1867/1868 i prowadzona w tym czasie ogromnych rozmiarów reforma modernizacyjna..

W 1893 roku wszedł w życie opracowany na potrzeby Japończyków wzorowany na francuskim nowy Kodeks Cywilny. Co ciekawe, dokonanie tego nowoczesnego opracowania nastąpiło z pomocą Europejczyka, co w Japonii stanowi prawdziwe kuriozum. Opracował go Francuz, Gustave E. Boissonade (1825-1910) – wybitny paryski prawnik. Był on entuzjastą, podobnie jak Hugo Grotius (1583-1645), jak najszerszego zakresu stosowania reguł prawa naturalnego, którego manifestacją była wysokiej klasy moralność²⁴. Prawo natury opiera się na przekonaniu, że istnieją prawa niezmiennie, nadrzędne i absolutne. To przekonanie G. Boissonade miało swe źródło w prawnych koncepcjach epoki oświecenia i – co bardzo ważne – było ono bardzo bliskie mentalności Japończyków dającej pierwszeństwo prawości (moralności) przed artykułami prawa stanowionego. Ułatwiło to w znacznym stopniu recepcję idei znakomitego francuskiego legislatora, który jako ekspert japońskiego Ministerstwa Sprawiedliwości spędził w Cesarstwie aż 21 lat (1873-1895).

---

²⁴Por. J. Piwowarski, *Etyka administracji i jej źródła*, Wydawnictwo WSBPI „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2011, s. 62 -63.

Bibliografia

1. Ambroży T., *Trening holistyczny – metoda kompleksowej uprawy ciała*, EAS, Kraków 2004.
2. Piwowarski J., *Etos rycerski i jego odmiany w koncepcji Marii Ossowskiej*, Apeiron WSBPI, Kraków 2010.
3. Piwowarski J., *Samodoskonalenie i bezpieczeństwo w samurajskim kodeksie Bushido*, Collegium Columbinum, Kraków 2011.
4. Piwowarski J., *Samurajska tradycja w zarządzaniu kryzysowym*, [w:] *Riešenie krizových situácií v špecifickom prostredí*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Żylinie, Žylinia 2011.
5. Piwowarski J., *Etyka administracji i jej źródła*, Wydawnictwo WSBPI „Apeiron” w Krakowie, Kraków 2011.
6. Sterkowicz S., *Ju-jitsu. Wybrane aspekty walki obronnej*, Wydawnictwo AWF, Kraków 1998
7. Tanaka F., *Sztuki walki samurajów*, DiamondBooks, Bydgoszcz 2005.
8. Tokarski S., *Sztuki Walki. Ruchowe formy ekspresji filozofii Wschodu*, Wydawnictwo Glob, Szczecin 1989.
9. Tokarski S., *Jogini i wspólnoty. Nowoczesna recepcja hinduizmu*, Wydawnictwo PAN, Wrocław 1987.
10. Allyn J., *Opowieść o 47 roninach*. Lublin: Red Horse, 2008.
11. OSMAŃCZYK, Edmund Jan. *Encyklopedia spraw międzynarodowych i ONZ*, Warszawa: PWN, 1974.
12. Hughes Ch., *Japan's Re-emergence as a „Normal” Military Power*. Oxford: Oxford University Press, 2004.
13. Oros A.L.. *Global Security Watch – Japan*. Tatsumi: Yuki, 2010.
14. Bradsher K., Hiroko Tabuchi, *Last defense at troubled reactors: 50 Japanese Workers*, [w:] *New York Times*, 15.03.2011.
15. Winerman L., *The Fukushima 50 Nuclear Workers stay behind to brave plants Wors*, [w:] *PBS Newshour*, 16.03.2011.